

Wywrotowa lekcja metodologii – punkowy musical pogo-krytyczny

Oskar Szwabowski
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

Piotr Zańko
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

<https://doi.org/10.18778/1733-8069.22.1.05>

Słowa kluczowe: metodologia badań społecznych, pedagogika, badania postjakościowe, punk, badania oparte na sztuce, dydaktyka metodologii

Streszczenie: Tekst stanowi eksperymentalną formę krytyki dominującej (neo)pozytywistycznej tendencji tkwiącej w polskiej metodologii badań pedagogicznych, ale może także odnosić się do innych dyscyplin w ramach dziedziny nauk społecznych, np. socjologii, ekonomii. Odwołując się do estetyki punk i badań opartych na sztuce, autorzy prezentują krytykę w duchu postmodernistycznym. Uruchamiają emocje i wzbudzają emocje. Uruchamiają ciała skrepowane metodologicznymi procedurami. Uwalniają wyobraźnię. Chcą rozpętać wojnę paradygmatów w badaniach pedagogicznych, bo tylko ona może dokonać rewolucji, którą blokują „klasyczne” podręczniki do metodologii.

Oskar Szwabowski

Doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku. Zajmuje się filozofią edukacji, autoetnografią, dydaktyką, pedagogicznie zorientowanymi studiami kulturowymi, edukacją wyższą oraz nie-ludźmi. Autor licznych artykułów w czasopismach krajowych i międzynarodowych. Napisał książki: *Uniwersytet, fabryka, maszyna* (Warszawa, 2014), *Nekrofilna produkcja akademicka i pieśni partyzantów* (Wrocław, 2019), *Zaczące wprowadzenie do filozofii edukacji* (Szczecin, 2022), *Nawiedzanie, czyli efekty Bartleby’ego* (Warszawa 2023), *Nie-ludzka wspólnota cierpienia. Nie-ludzkie relacje i kruchość* (Poznań, 2023). Píše też wiersze i opowiadania. Szczęśliwy opiekun siedmiu kotów i psa. Ćwicz brutalne sztuki walki.

e-mail: o.szwabowski@gmail.com

Received: 16.10.2024. Verified: 11.09.2025. Accepted: 13.12.2025.

© by the Author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding information: Not applicable. **Conflicts of interest:** None. **Ethical considerations:** The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of publication.

Piotr Zańko

Doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku. Jego zainteresowania naukowe obejmują edukacyjne i filozoficzne konteksty oporu kulturowego, krytyczne badania jakościowe, autoetnografię. Publikował między innymi w „Studies in Philosophy and Education”, „Research in Education”, „Organization”, „DIY, Alternative Cultures & Society”. Biegacz długodystansowy i wielokrotny maratończyk.

e-mail: piotr.zanko@gmail.com

Didaskalia (zapisane na białej kartce przyklejonej do drzwi teatru):

Czas i miejsce akcji musicalu:

Rok 2025. Sala wykładowa w jednej z krakowskich uczelni, w której odbywa się kurs metodologii badań pedagogicznych dla studentów I roku.

Bohaterowie musicalu:

Profesor Obiektywny: prowadzący zajęcia z metodologii badań pedagogicznych.

Błazen¹: adwokat badań postjakościowych, krytycznych dociekań jakościowych i autoetnografii.

EsPiEsEs: asystent Profesora Obiektywnego, wszelki opis – nawet gęsty (Geertz, 1973) – zamienia w liczby.

Studentka Niepewna: zadająca pytania, dociekająca, niekwestionująca, raczej starająca się zrozumieć – i w trakcie rozumienia będzie przeżywać rozterki związane z prowadzeniem badań w danej perspektywie.

Odchylony Standardowo: student pedagogiki; prymus i zarazem lizus.

Młoda: przedstawicielka nowego pokolenia badaczy jakościowych.

Hermeneutyczka.

Mistrz metodologii pedagogicznej.

Chór Zombie (wychylający się ze starej, zakurzonej, skrzypiącej szafy).

Wprowadzenie

Sala jest ciemna i pusta. Wchodzą dwie osoby i stoją pośrodku. Zaczynają mówić monotonnym głosem.

DWIE TAJEMNICZE POSTACIE:

Tekst ten jest eksperymentalną formą pisania jako badania (St. Pierre, 1997; Gurevitch, 2000; Richardson, 2002; Speedy, 2005; Pullen, Rhodes, 2008; Richardson, St. Pierre, 2009; Szwabowski, Zańko, Mackenzie, 2025). Jest tekstem performującym w dwóch znaczeniach – jako tekst robiący i jako zapis przedstawienia (zob. Bochner, Ellis, 2003; Denzin, 2003a, 2003b; 2018a, 2018b; Pelias, 2005; Spry, 2011;

1 Figura błazna symbolizuje w naszym tekście przekorną mądrość. Według Normana K. Denzina (2018a) autoetnograf jest błaznem.

Cannon, 2012; Gergen, Gergen 2014). Stanowi po pierwsze postmodernistyczną² formę krytyki i przeglądu literatury (Basu, 2021; Szwabowski, 2023). Krytyka ta nie sprowadza się do typowego sposobu czytania i analizowania literatury właściwego duchowi „klasycznej” nauki, ale sama w sobie jest realizacją innej naukowości. Tego typu czytanie-analizowanie nie jest wolne od emocji, ale kierowane emocjami i do emocji się odwołuje. Z jednej strony prezentuje argument, ale nie stroni od strony perswazyjnej – czy raczej argument jest uwikłany w moc wypowiedzi. Strategia tego typu właściwa jest nie tylko duchowi postmodernistycznych badań, ale też punk rockowi, który stanowi dla nas kolejne teoretyczne i praktyczne odniesienie (zob. Szwabowski, Zańko, 2025).

Tekst jest musicalem, ale zostaje zapisany na kartce. To oznacza, że nie jest jeszcze wytworem gotowym, ale raczej pewnym cieniem, który ze sceny przeszedł na kartkę (Saldaña, 2006; 2011; Teman, Saldaña, 2019). Oznacza to, że traci on trochę mocy, która zawarta jest też w warstwie muzycznej (Siwak, 1993). Ten brak nie oznacza jednak, że warstwa tekstowa jest pozbawiona mocy. Oznacza tylko, że ta moc jest mniej intensywna. Nie może się ona w pełni objawić.

Nasz tekst można również potraktować jako scenariusz zajęć z metodologii. Studenci i wykładowcy mogą wejść w rozpisane przez nas role i odegrać przedstawienie jako niekonwencjonalną (angażującą nie tylko umysł, ale także emocje i ciało) formę dyskusji o metodologii badań społecznych.

„A punk wywala flaki. Opisuje rzecz w sposób radykalny” (Lada, 2022: 138). Radykalność punkrockowej krytyki powiązana jest z jej bezkompromisowością, bezpośredniością, surowością (Savage, 2013; McNeil, McCain, 2018). Anarchistyczny duch uruchamia cyniczny styl – gruby dowcip, wyszydzenie, ukazywanie małości myśli skrytej za akademickim żargonem, grandilokwencją. Punk jako duch anarchizmu kontynuuje tradycje filozofii cynicznej (Shea, 2010). Przyjmujemy taką strategię pisania po pierwsze dlatego, że jest ona powiązana z duchem badań postmodernistycznych. Po drugie, naszym zdaniem polska metodologia badań pedagogicznych wciąż tkwi w szponach pozytywizmu, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę publikacje „kluczowych” w obrębie pedagogiki metodologów, takich jak Mieczysław Łobocki (2000; 2006), Stanisław Pałka (2006a; 2006b; 2024), Tadeusz Pilch i Teresa Bauman (2001)³. Dlatego też zainspirowaliśmy się bezpośrednio tekstem Normana K. Denzina (2009a) pt. *Apocalypse Now: Overcoming Resistances To Qualitative Inquiry* jako odpowiedzią na książkę Martyna Hammersleya (2008) pt. *Questioning Qualitative Inquiry: Critical Essays*. Denzin w przywołanym artykule walczył z duchem pozytywizmu, upominając się o eksperymentalne formy badań jakościowych. Uważamy, że tego typu wojna paradygmatów (Denzin, 2009b) jest konieczna w polskiej metodologii

2 Postmodernizm traktujemy szeroko – jako te podejścia, które dają odpowiedź na potrójny kryzys w badaniach społecznych.

3 Chcielibyśmy wyraźnie zaznaczyć, że w przypadku książki Tadeusza Pilcha i Teresy Bauman (2001) nasze ostrze krytyki kierujemy w stronę wywodów znajdujących się przede wszystkim w rozdziałach I i II rzeczonego opracowania. Zasadniczo zgadzamy się z tezami z części III, autorstwa Teresy Bauman, która jest poświęcona strategiom jakościowym w badaniach pedagogicznych, poza konkluzją, że „[s]trategie jakościowe mogą stanowić dodatkową perspektywę dla badań pedagogicznych. Nie zastępują strategii ilościowych, ale ją uzupełniają” (Pilch, Bauman, 2001: 357). Uważamy, że podejście jakościowe jest tak samo ważne, tak samo istotne jak podejście kwantyfikujące świat społeczny, ludzkie doświadczenia i zachowania.

badan pedagogicznych, gdzie badania jakościowe często ulegają redukcji do narzędzi lub są sprowadzane do mniej lub bardziej naiwnego empiryzmu (Urbaniak-Zajac, Kos, 2013; Malewski, 2017a).

Naszym zdaniem Pilch i Bauman (2001), Łobocki (2000; 2006), Pałka (2006a; 2006b; 2024) nie dostrzegają trzech kryzysów (Denzin, Lincoln, 2009), a tym samym rewolucyjnej odpowiedzi, jaka dawno już została dana, chociażby przez autoetnografię (Denzin, 2018a; 2018b). Jednocześnie chcielibyśmy doprecyzować, że przedmiotem naszej krytyki jest wizja nauki, która wyłania się z podręczników wspomnianych autorów, a nie nauka w jej codziennej praktyce czy nauka jako taka.

Choć od ponad dziesięciu lat dostępne są na polskim rynku wydawniczym opracowania reprezentujące krytyczne, zaangażowane podejście do metodologii badań jakościowych (zob. np. Denzin, Lincoln, 2009), to z naszego doświadczenia akademickiego wynika, że to właśnie klasyczne podręczniki do metodologii (tak nazywamy podręczniki Pałki, Łobockiego, Pilcha i Bauman) są dla studentów głównym punktem odniesienia (jako literatura najczęściej przez nich cytowana). Zresztą nie tylko dla studentów. Również akademicy nader często sięgają po rzeczzone opracowania, co pokazuje chociażby wysoki wskaźnik cytowań na Google Scholar⁴.

Mamy świadomość, że zarysowana w tym eksperymentalnym tekście krytyka może być postrzegana jako anachroniczna i wzmacniająca binarne podziały (postmodernizm kontra pozytywizm), od których obecnie odchodzi się we współczesnej nauce. Jednakże aktualność tych dyskusji nie może przesłaniać faktu, że „wirus pozytywizmu”, mutując, wciąż infekuje, mniej lub bardziej, dyskurs nauk społecznych. W pedagogice – dyscyplinie, którą reprezentujemy – jest to nad wyraz mocno odczuwalne. Badania jakościowe prowadzone są w najlepszym przypadku w paradygmacie postpozytywistycznym. Traktuje się je często jako uzupełnienie badań ilościowych czy też stosuje razem z badaniami ilościowymi (ang. *mixed methods*). Z kolei badania postjakościowe (zob. St. Pierre, 2014; 2021), których jesteśmy orędownikami, właściwie nie istnieją⁵. Może z wyjątkiem małych, rozproszonych wysp autoetnografów próbujących wykraczać poza utarte schematy prowadzenia badań i akademickiego pisarstwa. Tak więc z pedagogicznego punktu widzenia anachroniczność sporu pozytywści – postmoderniści wcale nie jest taka oczywista. Zarysowany problem nie dotyczy, jak przypuszczamy, wyłącznie pedagogiki. Hegemonia pozytywizmu jest chociażby odczuwalna w naukach ekonomicznych, gdzie na przykład podejście konstruktywistyczne traktuje się w obrębie „nauki pozytywnej” jako „nieszkodliwą egzotykę [...] prawie równie niewinna, jak picie latte z mlekiem sojowym” (Leder, 2023: 33).

Stanowisko dominujące wciąż w metodologii badań pedagogicznych jest też wykluczające pod względem rozumienia nauki i konserwatywne w kwestii planowania, realizowania i publikowania badań.

4 Mieczysław Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych* (2000) – 998 cytowań; *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych* (2006) – 658 cytowań. Tadeusz Pilch, Teresa Bauman (oprac.), *Zasady badań pedagogicznych* (1977, wydanie pierwsze) – 1975 cytowań. Stanisław Pałka (2006a), *Metodologia, badania, praktyka pedagogiczna* – 223 cytowania. Dane z Harzing's Publish or Perish z 7 października 2024 roku.

5 Piszac o badaniach postjakościowych, mamy na myśli badania, które odrzucają metodę jako dyrektywę postępowania, upominają się o rolę teorii filozoficznej, nastawione są na eksperymentowanie w duchu Deleuze'a oraz kwestionują klasyczną terminologię badań jakościowych, nie tylko pozytywistyczne „dane”, ale też „pole”, „dobór próby” itd.

Nasze przedstawienie jest intensyfikacją prób wyjścia metodologii badań pedagogicznych (Malewski, 2017b; Pryszmont, 2020). To wykluczające, redukcjonistyczne i instrumentalizujące podejście ma też wymiar pedagogiczny – produkuje określone podmioty. Jest jedną z mikropraktyk władzy w uniwersytecie (Melosik, 2009). Wykorzystywanie wciąż w praktyce dydaktycznej dominującej perspektywy i klasycznych podręczników produkuje naukowców i naukowczynie pozbawionych wyobraźni metodologicznej i nieświadomych obecnych sporów w metodologii badań jakościowych. „Łoboszczyzna”, podobnie jak „Lutyńszczyzna” (Kacperczyk, 2020), powoduje metodologiczne zamknięcie – niejako więzi badacza w określonych ramach myślenia metodologicznego. Ponadto wytwarza „zdroworozsądkowe” publiczne myślenie o nauce, które jest zbyt wąskie. Tym edukacyjnym tendencjom też się przeciwstawiamy, uruchamiając nasz metodologiczny teatr, nasz punkowy musical.

Nasza krytyka ma charakter punkowy – niemniej uważamy, że jako krytyka właśnie przyczynia się do rozwoju nauki (zob. np. Śliwerski, 2021).

Światła gasną, postacie rozplywają się w mroku. Zapada cisza. W tle słychać utwór zespołu Siekiera „Idzie wojna”.

Siekiera:

„Idzie wojna, idzie wojna
Idzie krwawa rzeź...” (Siekiera, 2008)

SCENA PIERWSZA

Sala wykładowa. Kraków. Rok 2025. Za oknem listopadowa plucha. Na scenie przodem do katedry ustawione są rzędy ławek i krzeseł. Za katedrą wielka tablica. Okna są zasłonięte. Pali się światło. Studenci powoli wchodzą do sali wykładowej. Młoda próbuje wejść, ale Profesor Obiektywny zagraża jej drogę.

Profesor Obiektywny: Gdzie!? Już wszystko jest zamknięte i ustalone!

Młoda: Metodologia jest na progu. Nic nie jest ustalone. Jest w momencie wychodzenia (Pryszmont, 2020).

Profesor Obiektywny: To pani wychodzi!

Podbiega EsPiEsEs.

EsPiEsEs: Wiemy dobrze, czym jest metodologia badań pedagogicznych. Mamy przecież podręczniki Łobockiego (2000; 2006), Pilcha i Bauman (2001), Pałki (2006a) i nie trzeba nic więcej. Ustalona tożsamość, przedmiot, metody, techniki, narzędzia. Ponadto socjologia nas bardzo w tym wspiera. Ilość, liczby, procenty i zależności rządzą światem (zob. np. Porter, 2001; Szpunar, 2019).

Profesor Obiektywny (*wzniosłym tonem*): Już dawno zostało ustalone, że metodologia zajmuje się nauką w kontekście uzasadniania i popperowskim światem III – światem obiektywnej zawartości myśli (zob. Dolata, b.r.: 2).

Młoda: Chyba już nie...

Profesor Obiektywny: Pani wychodzi (*wypycha ją i zamyka drzwi*).

SCENA DRUGA

Profesor Obiektywny (*wzniosłym tonem*): Naukowość wymaga usunięcia podmiotowości. Badacz staje się zimnym obserwatorem, wycofanym, zdystansowanym wobec przedmiotu. Zarządza technicznie zmiennymi, aby poszukiwać obiektywnych praw rządzących edukacją w celu udoskonalania produkcji podmiotów, przewidywania efektów, ulepszania procesu dydaktycznego i osiągnięcia założonych celów.

Błazen (*wyskakuje spod biurka*): A nie ulepszania świata? Nie zaangażowania w zmienianie go na lepsze? Czynienia edukacji dobrem wspólnym? (*Błazen wskakuje na biurko i skanduje*) Zaangażowanie! Etyka! Krytyka! (*Profesor Obiektywny próbuje uderzyć Błazna książką Mistrza metodologii pedagogicznej, ten uchyla się od ciosów i dalej skanduje*) Zaangażowanie! Etyka! Krytyka! (*Nieustannie unika uderzeń; nagle odbija się i wyskakuje przez okno. Profesor Obiektywny głośno dyszy. Odkłada książkę Mistrza metodologii pedagogicznej i wraca do wykładu*).

Profesor Obiektywny (*głośno z uniesioną w rzymskim geście prawą dłońią*): Naukowiec nie jest zainteresowany politycznymi interesami. Nie opowiada się po żadnej ze stron, powstrzymuje się od wartościowania, które nie ma z natury rzeczy charakteru naukowego, a jedynie ideologiczny! Naukowiec nie wchodzi w bliskie relacje z przedmiotem i musi nieustannie uważać, aby nie zaburzyć spojrzenia przez swoje emocje, uwarunkowania, założenia i poruszenia ciała.

Studentka Niepewna: Mam się w ogóle nie poruszać?

Profesor Obiektywny: Wszelkie poruszenia muszą być ustandaryzowane. Powtarzalne. Zaplanowane. Bezcielesne. Czyste, przenikliwe spojrzenie znikąd.

Studentka Niepewna: I przez nikogo?

Profesor Obiektywny: Jak nikogo?! Przez Naukowca! To nas różni od ideologów zawsze ulokowanych, rozemocjonowanych, spoconych i brudnych!

EsPiEsEs (*wtóruje mu*): Nauka to nie polityka!

Studentka Niepewna: Czy wypowiadając te słowa, nie uprawia Pan przypadkiem polityki?

EsPiEsEs: Ja? Nie ma „ja”. Dane są starannie zbierane, a wszelkie zakłócenia ekstrahowane!

Song „Krytyczne badania” (oparty na Pilch, Bauman, 2001)

Profesor Obiektywny: krytyczne badania to

EsPiEsEs: ideologia

Profesor Obiektywny: ideologia bo to

Ulokowane osadzone

W ciele w perspektywie

Pseudonaukowe

EsPiEsEs: Nienaukowe

Nieczyste

Partykularne

Ideologiczne

Profesor Obiektywny: w ciele zrodzone

Emocjami interesami wiedzione

Brudne i spocone

Polityczne

EsPiEsEs: nienaukowe

nieprzejrzyste

i niepewne

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny:

ideologiczne bo usytuowane

ideologiczne bo wartościujące

ideologiczne więc nienaukowe

ANTRAKT

Studenci stoją w kolejce do ksero. Nad maszyną napis: POPRAWNY ROZDZIAŁ METODOLOGICZNY. Każdy kopiuje go i wkleja do pracy magisterskiej. Smutni ruszają dalej, mamrocząc jednostajnie: Tak się prowadzi dobre badania. Na tym polega metodologia. Wystandardyzowane, sprecyzowane, skserowane. Trafność i rzetelność. Z roku na rok. Każde takie same. Wystandardyzowane. Tako też powiadają socjologowie i czasami socjolożki.

SCENA TRZECIA

Wchodzi Profesor Obiektywny.

Profesor Obiektywny: Rozdział metodologiczny powinien mieć 15 stron znormalizowanych. Poprzedza go rozdział teoretyczny.

Studentka Niepewna: A czy rozdział metodologiczny nie może poprzedzać teoretyczny? Dlaczego 15 stron, a nie np. 3 strony?

Odchylony Standardowo (*do Studentki Niepewnej*): Znowu brniesz w te postmodernistyczne bzdety – słuchaj Pana Profesora: rozdział teoretyczny – metodologia badań własnych (15 stron znormalizowanych) – analiza i podsumowanie. To chyba proste, nie?

Chór Zombie: „Kto podliże się roztropnie, ten otrzyma dobre stopnie!” (Śmierć Kliniczna, 1983).

EsPiEsEs: „Kto lizać nie chce drogie Panie, magistrem nie zostanie”.

Song „Bezpieczny schemat”

Tylko bezpieczny schemat
Rozdział pierwszy, drugi, trzeci
Normy i zasady, schematy
schematy pisania
schematy badania
zbawienne jedyne schematy
wystandaryzowane
słowa myśli narzędzia

Nie wychodzić poza schemat
Jeden wzór jeden model
Prawda. Prawda. Bezpieczeństwo
wystandaryzowane
słowa myśli narzędzia

Bezpieczny schemat bezpieczny schemat
Naukowy naukowy
Nie eseje, felietony,
nie wierszyki, przedstawienia
Tylko naukowe poważne schematyczne
wystandaryzowane
słowa myśli narzędzia

Nie wychodzić poza niego
Nie!

EsPiEsEs: Różaniec zmówmy:
Trafność, zmiłuj się nad nami
Rzetelność, zmiłuj się nad nami
Wątpliwości, odpuść nam Panie
Amen

SCENA CZWARTA

Wchodzi Profesor Obiektywny, staje za katedrą.

Profesor Obiektywny: Szanowni Państwo, dzisiaj podczas zajęć omówimy zestaw użytecznych zwrotów stosowanych w pracach dyplomowych. Ogólnie zasada jest prosta: zawsze piszemy w formie bezosobowej! Proszę głośno powtarzać za mną: Udowodniło się! Przeprowadziło się! Zaleca się!...

Studentka Niepewna: Ale kto udowodnił? Kto przeprowadził? Kto zaleca? Kim jest podmiot mówiący?

Nagle w oknie sali wykładowej pojawia się obity książką Mistrza metodologii pedagogicznej Błazen w towarzystwie gołębi z krakowskiego rynku i zaczyna krzyczeć.

Błazen: Się jest ucieczką od zaangażowania, a więc wzięcia odpowiedzialności za badania! Etyka! Krytyka! Zaangażowanie! Etyka! Krytyka! Zaangażowanie!

Chór Zombie: Potrzeba kontroli zmiennych! (zob. Dolata, b.r.: 10).

EsPiEsEs przepędza Błazna wraz z gołębiami z parapetu i zamyka okno.

Song „Się”

Studentka Niepewna:

Nie ma mnie w badaniach
Się wszystko robi
Się wszystko zaplanowało
Się wszystko przebadalo

Nie ma mnie w badaniach
Nie ma mego głosu

Nie ma mnie
Jest tylko Się
Się wszystko zaplanowało
Się wszystko przebadało
Się zanalizowało
Się napisało

Zgodnie, zgodnie z normami
Zgodnie, zgodnie z zasadami
Nie ma mnie

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny:

Nie, nie, nie!

Studentka Niepewna:

Nie ma mnie
jest tylko Się
jest tylko zastępowalne
pozbawione ciała emocji i perspektywy
własnego głosu i własnego oka
jest tylko Się wycięte z kartonu
metodologicznymi nożyczkami przycięte

SCENA PIĄTA

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny: Badania to odzwierciedlanie. Zbieranie danych. Badanie to lustro, w którym widać prawa i zasady funkcjonowania mechanizmu edukacji.

Błazen wskakuje na biurko i – stepując – śpiewa.

Song „Co za bzdura”

Błazen:

Potrzebujemy młotka nie lustra (Denzin, 2018a)

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny:

Co za bzdura! Co za bzdura!

Błazen:

Potrzeba badań co wstrząsają!

Potrzeba badań co zmieniają!

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny:

Co za bzdura! Co za bzdura!

Błazen:

Młotka co rozbija przedstawienia

Młotka co rozbija urojenia!

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny:

Co za bzdura! Co za bzdura!

Błazen:

Nie ma już opisów

Są performatywy!

Są zapisy zapisów

inskrpcje

młotek dłuto

wściekłe słowa

EsPiEsEs i Profesor Obiektywny:

Co za bzdura! Co za bzdura! Studenci na niego, hajda, atakować! Hurrraaa!

SCENA SZÓSTA

Profesor Obiektywny: Badania jakościowe i ilościowe są komplementarne. Nie trzeba nic zmieniać – uzupełniają badania ilościowe. Wiecie, nie wszystko można zmierzyć, to wtedy sięga się po jakościowe. Nie jest też prawdą, że mamy do czynienia z niewspółmiernością. „Obie formy badań są realizowane przy przyjęciu założeń realizmu epistemologicznego (akcentującego istnienie realnej rzeczywistości, niezależnej od poznającego człowieka, ale możliwej do poznania przez niego) oraz empiryzmu genetycznego (dotyczącego źródeł wiedzy) w wersji umiarkowanej i empiryzmu metodologicznego (dotyczącego sposobu osiągania wiedzy) w wersji umiarkowanej, co wiąże się z uznaniem doświadczenia za główne źródło poznania oraz metod doświadczalnych za podstawowe sposoby osiągania wiedzy i jej oceniania, weryfikacji, uprawomocniania” (Pałka, 2006b: 75; por. Pałka, 2024: 37–38). Nic zmieniać nie trzeba. Nie ma żadnego zerwania, żadnej rewolucji.

Błazen: A postmodernizm?

Profesor Obiektywny: To apokalipsa!

Błazen: A konstruktywizm?

Profesor Obiektywny: Kolejna moda!

Chór Zombie: Moda, moda, kto cyferki doda?!

Błazen (*nie daje za wygraną*): A badania partycypacyjne?

Profesor Obiektywny: Aktywizm, a nie nauka!

Błazen: A badania oparte na sztuce?

Profesor Obiektywny: Sztuka, a nie nauka!

Błazen: To stanowisko sprzed kryzysów. Jak na to odpowiadacie?

Profesor Obiektywny: Jakie kryzysy? To filozoficzne spekulacje. Pozytywizm raz na zawsze zamknął jałowe dyskusje. Wyzaczył normy poprawnego poznania i tego, co wiedza może się nazywać.

Hermeneutyczka (*zaglądając przez okno*): To niestety prawda. Wciąż redukuje się metodologię do kwestii technicznych. Unika się dyskusji o możliwości poznania rzeczywistości, o tym, czym jest byt społeczny. Unika się filozoficznych debat, a tym samym debaty o metodologii. Pluralizm zlewa się w dominacji neopozytywistycznej, a pozytywizm jest jedyną teorią, jaka obowiązuje, jedyną perspektywą, jedynym, co ocenia naukowość i sposoby postępowania (Urbaniak-Zajac, Kos, 2013).

Profesor Obiektywny: Teoria potrzebna jest do definiowania zmiennych!

Hermeneutyczka: „Wprowadzenie do metodologii badań społecznych nowych metod badań jakościowych jest wyrazem zmiany znacznie poważniejszej niż tylko rozszerzenie repertuaru rozwiązań techniczno-warsztatowych” (Urbaniak-Zajac, Kos, 2013: 40).

Profesor Obiektywny: Co na to Mistrz metodologii pedagogicznej?

Mistrz metodologii pedagogicznej (*wychyla się zza chmur*): „Celowość tych badań uzasadnia się przede wszystkim koniecznością uzupełniania nieodmagania i braków typowych dla badań ilościowych” (Łobocki, 2000: 18).

Profesor Obiektywny: No właśnie! Jakościowe badania są ważne z tego względu, że nie wszystkie fakty da się policzyć. Zwłaszcza w pedagogice.

EsPiEsEs: Jeszcze nie da się policzyć. Może zamknę okno, bo się przeziębimy.

Profesor Obiektywny: Tak, przeciąg jest. A my musimy wiedzieć, co jest badaniem, a co nie. Są tacy, co to wiersze by chcieli pisać (Gurevitch, 2002), jakieś przedstawienia (Denzin, 2009a) i inne dziwne nibyartystyczne rzeczy (Leavy, 2018) niemające nic wspólnego z pracą akademicką. Nie mam nic przeciwko sztuce, ale granice muszą być precyzyjnie wytyczone. Musimy gromadzić dane, to nasz naukowy i etyczny obowiązek (zob. Delamont, 2009).

Chór Zombie: Próbkować! Nie spekulować!

Mistrz metodologii pedagogicznej (*ponownie wychyla się zza chmur*): „Pedagogika⁶ pozbawiona badań ilościowych ograniczałaby się wyłącznie do rozważań teoretycznych, opartych przeważnie na domysłach i rozumowaniu oderwanym w dużej mierze od życiowego doświadczenia i bezpośredniego kontaktu z rzeczywistością pedagogiczną w ogóle. [...] To właśnie zastosowane w pedagogice badania ilościowe dopomogły w dużej mierze w zaniechaniu uprawiania jej w sposób nader oderwany od życia” (Łobocki, 2000: 17).

Song „Jestem bezpieczny” (*przerobiona wersja utworu „Stała kontrola”, The Analogs (2010)*).

EsPiEsEs:

Każdy mój krok śledzą podręczniki dla mego dobra każdego dnia
W każdej chwili, o każdej porze Metodolog sprawdza mój stan
Nie chcę się martwić ani krzyczeć, wiem, co mi wolno, a czego nie
Jestem bezpieczny, bardzo bezpieczny, wiem, co mam robić i co mam gromadzić
Nie chcę się martwić ani krzyczeć, wiem, co mi wolno, a czego nie
Jestem bezpieczny, bardzo bezpieczny, wiem, co mam robić i co mam gromadzić

Chcę być pod stałą kontrolą, chcę być pod stałą kontrolą
Tak mi dopomóż metodologio!

Chcę być numerem w ich komputerze, nie chcę imienia, wolę smycz
Chcę na mej szyi nosić metodologiczną obrożę, pod moją skórę wszczepili chip
Metodolog w rogu mego pokoju, Metodolog patrzy na każdy ruch
Nie muszę myśleć ani rozumieć, bez niego nie mógłbym wolny się czuć
Metodolog w rogu mego pokoju, Metodolog patrzy na każdy ruch
Nie muszę myśleć ani rozumieć, bez niego nie mógłbym wolny się czuć

Chcę być pod stałą kontrolą, chcę być pod stałą kontrolą
Tak mi dopomóż metodologio!

SCENA SIÓDMA

Profesor Obiektywny (*zwraca się do studentów*): Znamy już główne założenia realizmu epistemologicznego, empiryzmu genetycznego oraz yyy... eee... yyy... empi... yyy...

Odchylony Standardowo (*podpowiada*): Empiryzmu metodologicznego!

Profesor Obiektywny: Tak, empiryzmu metodologicznego! Dziękuję Ci, mój wybitny studencie! Teraz zatem, odwołując się do wspomnianych założeń, omówimy wybrane metody badań jakościowych.

6 Jak i inne dyscypliny z obszaru nauk społecznych.

Pamiętajmy, że metody te należy traktować co najwyżej jako dodatek, uzupełnienie, poszerzenie (Łobocki, 2000).

EsPiEsEs: Pamiętamy, mistrzu!

Profesor Obiektywny: Weźmy na przykład wywiad. Czy ta metoda jest rzeczywiście samoistna, jak jest napisane w niektórych podręcznikach (zob. np. Kvale, 2013)? Tak naprawdę wywiad nie różni się znacząco od ankiety. Te dwie metody „[d]zieli [...] istotnie jedynie sposób, w jaki odpowiadają respondenci na stawiane im pytania, czyli dawanie odpowiedzi pisemnej lub ustnej” (Łobocki, 2000: 243).

Studentka Niepewna: A co z kwestiami etycznymi podczas prowadzenia wywiadów?

EsPiEsEs: Etyka to kodeksy. Są zapisane, wiadomo, do czego się stosować.

Błazen: To zabijanie wrażliwości etycznej i zewnętrzna kontrola badań! Komisje etyczne nie dostrzegają specyfiki badań społecznych, w tym jakościowych (Lincoln, 2009; Hammersley, Traianou, 2012; Tullis, 2013; Jeanes, 2017). Prowadzą one do epistemobójstwa (Carozzi, Horner, 2025)! Potrzeba etyki badań jako zaangażowania politycznego (Denzin, 2017)!

Profesor Obiektywny (*uderza Błazna książką Mistrza metodologii pedagogicznej; ten znika*): Kolejne postmodernistyczne brednie!

Studentka Niepewna: A pozostałe metody jakościowe. Jaki jest ich status?

Profesor Obiektywny: Taki jak wywiadów. Nie można uznać je za wiodące. Weźmy na przykład analizę dokumentów. Za pomocą tej osobliwej metody trudno dokonać jednoznacznej interpretacji dostępnych danych i w związku z tym wykazać trafność i rzetelność dokonywanej analizy. Błędem zatem byłoby traktować tę metodę jako „w pełni wystarczającą i godną wszelkiej preferencji” (Łobocki, 2000: 211).

Studentka Niepewna: Denzin i Lincoln (2009) mówią co innego, że mamy wielość interpretacji, polifonię głosów, nakładanie się znaczeń; krzyżowanie się znaczeń, że wszystko zależy od kontekstu...

Profesor Obiektywny: To postmodernistyczni wichrzyciele, którzy doprowadzili do kryzysu nauki, wprowadzając niepewność i chaos, zanieczyszczając „ściśły” język nauki językiem literackim, a nawet – o zgrozo! – językiem poezji. Sprofanowali tym samym świętą w nauce zasadę *sine ira et studio*.

Chór Zombie: Amen!

Profesor Obiektywny (czytając książkę Łobockiego (2000), śpiewa utwór „Zasady badań pedagogicznych”):

Złota reguła dobrych badań

Im mniej badacza

tym pewniejsza praca

Ładniejszy obraz niezmacony okiem

Tak nieludzko obiektywny

Metody oceniają

Techniki szeregują

Im mniej wolności

Im mniej głosu

Im mniej decyzji

Tym lepiej

Tym pewniej

Złota zasada

Metoda to maszyna

Naciskasz przycisk

Wyskakuje prawdziwa liczba

Badacz maszyna

Im mniej człowieka

Tym lepiej

Im mniej subiektywności

Tym prawdziwiej

Naciskaj przycisk

Wyskoczy liczba

Zawsze wszędzie i dla każdego

Złota zasada

Im mniej wolności

Tym więcej naukowości

Złota zasada

Zasady są złote

Im mniej wolności

Tym więcej naukowości

SCENA FINAŁOWA

Grupa studentów tańcząca na środku sali wykładowej pogo przy kawałku Śmierci Klinicznej „ASP” (1984) puszczonego z akademickiego radiowęzła:

„[...] Tak chciałabym wyjść poza schemat
Zrobić coś niezgodnie z planem [...]”

Nagle pojawia się Błazen, który wchodzi na katedrę i rzuca się (nurkuje) w stronę „pogującej” grupy studentów.

Profesor Obiektywny (krzyczy): To skandal! To profanacja akademii! To upadek nauki!

Odchylony Standardowo: To zwijanie nauki (zob. Śliwerski, 2025)!

Studentka Niepewna zaczyna się wahać...

Opada kurtyna, gasną światła, zapada nieprzenikniona ciemność.

POZA SCENĄ

Redaktor: Możecie powiedzieć kilka słów o problemach etycznych związanych z powstaniem tekstu?

Autorzy: Pisanie eksperymentalne rozpatruje etyczność trochę w duchu Karen Barad (2024) – jako znaki, które zostają na ciałach. Interesuje nas to, co się wytwarza, jaką formę życia powołuje. I tak uważamy, że (neo)pozytywistyczne badania czynią z ciał martwe dane, są powiązane z urzeczowieniem, wytwarzają obiekty zgodnie z dogmatycznym obrazem myśli (Deleuze, 1997) – reprezentacji, odniesienia do prawdy i zmysłu wspólnego (w tym przypadku zdrowego rozsądku metodologii, zob. Jackson, 2017). Tymczasem nam chodzi o intensyfikowanie życia, o badania, które czynią życie lepszym. Z tego też powodu przyjmujemy krytykę agresywną, nieporuszającą się w sferze czystych i grzecznych argumentów, ale w duchu metodologii punkowej (Szwabowski, Zańko, 2025; Szwabowski, Zańko, Mackenzie, 2025) i autoetnografii (Denzin, 2018a; 2018b). Nasza krytyka ma charakter drapieżny, cynicznie bezczelny – co ma wzmacniać „pedagogiczny” charakter. Punkowa krytyka w bezczelnej, cynicznej formie kierowana jest etyką i pragnie odwracać (neo)pozytywistyczne ślady na ciałach, tak by ciała mogły rozkwitać i nie być wtlaczane w martwe formy.

Zdajemy sobie sprawę, że tego rodzaju forma wiąże się z pewnymi problemami. Niektóre odniesienia musieliśmy zaszyfrować, tak jak też wytworzyć sytuacje fikcyjne. W celu ochrony poszczególnych osób stworzyliśmy postacie złożone (ang. *composite characters*), nie są to postacie prawdziwe, ale postacie reprezentujące pewne typy (Ellis, 2004: 174–175), można powiedzieć, że są to postacie pojęciowe (Deleuze, Guattari, 2000). Nie są to więc konkretne osoby. No dobra, czasami są, ale w naszym tekście są zawsze czymś mniej i czymś więcej niż ludźmi.

Innym problemem jest nienaukowość. Domniemana. Niektórzy mogą uznać formę krytyki za zbyt niesmaczną, co zresztą czynione było wobec cyników i punkowców. Uznać ją za nienaukową (pomimo pewnej już tradycji tej formy pisania tekstów naukowych), a tym samym znowu za naruszającą granicę – i niewartą uwagi. Możemy łatwo zostać wykluczeni. Zmarginalizowani czy wyśmiani.

Redaktor: Czy jednak nie przesadzacie z retoryką wojny? Sami mówicie, że nie są to treści rewolucyjne, że eksperymentalne pisanie jest już w pewnym sensie tradycyjne, że krytyka postjakościowa, krytyka pozytywizmu to dość rozbudowany korpus tekstów...

Autorzy: Tak. A zarazem nie zmienia się nic. Wiara w metodę, w to, że badania odkrywają prawdę o świecie, że reprezentują rzeczywistość, tylko nie tak dokładnie, albo nie w takiej skali, że to nie duża Prawda, ale mała prawda itd. Dogmatyczny obraz myśli jest reprodukowany, czasami ukrywany za humanistycznym żargonem. Oznacza to, że krytykę należy zintensyfikować. Poza tym to jest wojna. Teksty osób podejmujących się badań autoenograficznych, eksperymentalnych albo nie są publikowane (bo to nienaukowe, nieakademickie), albo też, jeżeli uda im się coś opublikować, spotykają się ze środowiskowym hejtem (zob. Campbell, 2017; Mandalaki, Pérezts, 2022; 2023; Szwabowski, 2022). Tak, to jest wojna. Nawet jeżeli pozytywna. I uważamy, że w tej wojnie punkowa, cyniczna strategia może być skuteczna. Może też powodować okopanie się przeciwnika, umocowanie w jego nieetycznych praktykach (neopozytywistycznych – ale to też może być efekt klasycznej krytyki akademickiej). Oczywiście retoryka wojny też jest elementem estetyki punkowej, z której korzystamy.

Na marginesie chcielibyśmy jeszcze wspomnieć, że eksperymentalne pisanie nie wzięło się znikąd. Jest ono powiązane z ruchem pragnącym zmienić akademię i akademickie praktyki – w tym naukowe. Jest mocno osadzone w feministycznej krytyce uniwersytetów, form pisania i nauki jako takiej (zob. np. Pullen, Rhodes, 2008; Kostera, 2022; Boncori, 2023). Z tego powodu nasz musical jest też głosem za innym światem akademickim, za inną formą nauki – nie można jej wywalczyć, wtłaczając się w formy pisania i myślenia, które się krytykuje. Forma nie jest neutralna – tak jak neutralną formą nie jest typowy wzór artykułu, który według informacji dla autorów „Przeglądu Socjologii Jakościowej” (2025) powinien zawierać „wprowadzenie zawierające główną tezę, problem do rozwiązania, pytanie badawcze; inspiracje teoretyczne wraz ze wskazaniem ich powiązania z postawionym problemem; część metodologiczną, zawierającą opis zastosowanych technik i metod, charakterystykę analizowanych danych; omówienie i interpretację wyników lub główny wywód teoretyczny; wnioski (konkluzje)”, bo inaczej nie jest naukowy. Z tą formą świadomie zrywamy, jest to bowiem forma, którą wytworzyła męska, biała, zimna, bezcielesna akademika.

Bibliografia

Barad Karen (2024), *Spotkanie z wszechświatem w pół drogi. Fizyka kwantowa a splątanie materii ze znaczeniem*, przełożył Sławomir Królak, Poznań–Warszawa: Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu; Uniwersytet Warszawski, Wydział Neofilologii, Centrum Humanistyki Środowiskowej.

- Basu Marina (2021), „*This Wave in the Mind*”: Resonant Becomings in Reading-Writing Inquiry, „Cultural Studies ↔ Critical Methodologies”, vol. 21(4), s. 333–343, <https://doi.org/10.1177/15327086211010497>
- Bochner Arthur P., Ellis Carolyn (2003), *An Introduction to the Arts and Narrative Research: Art as Inquiry*, „Qualitative Inquiry”, vol. 9(4), s. 506–514, <https://doi.org/10.1177/1077800403254394>
- Boncori Ilaria (2023), *Researching and Writing Differently*, Bristol: Policy Press.
- Campbell Elaine (2017), „*Apparently Being a Self-Obsessed C**t Is Now Academically Lauded*”: Experiencing Twitter Trolling of Autoethnographers, „Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research”, vol. 18(3), <https://doi.org/10.17169/fqs-18.3.2819>
- Cannon Anneliese (2012), *Making the Data Perform: An Ethnodramatic Analysis*, „Qualitative Inquiry”, vol. 18(7), s. 583–594, <https://doi.org/10.1177/1077800412450153>
- Carozzi Gulia, Horner Lindsey K. (2025), *Onto-Epistemicide and the Research Ethics Board: Toward a Reflexive Ethics*, „Qualitative Inquiry”, vol. 31(1), s. 45–57, <https://doi.org/10.1177/10778004231209064>
- Delamont Sara (2009), *The only honest thing: Autoethnography, reflexivity and small crises in fieldwork*, „Ethnography and Education”, vol. 4(1), s. 51–63, <https://doi.org/10.1080/17457820802703507>
- Deleuze Gilles (1997), *Różnica i powtórzenie*, przełożyli Bogdan Banasiak i Krzysztof Matuszewski, Warszawa: Wydawnictwo KR.
- Deleuze Gilles, Guattari Felix (2000), *Co to jest filozofia?*, przełożył Paweł Pieniążek, Gdańsk: słowo/obraz terytoria.
- Denzin Norman K. (2003a), *The Call to Performance*, „Symbolic Interaction”, vol. 26(1), s. 187–207, <https://doi.org/10.1525/si.2003.26.1.187>
- Denzin Norman K. (2003b), *Reading and Writing Performance*, „Qualitative Research”, vol. 3(2), s. 243–268, <https://doi.org/10.1177/14687941030032006>
- Denzin Norman K. (2009a), *Apocalypse Now: Overcoming Resistances to Qualitative Inquiry*, „International Review of Qualitative Research”, vol. 2(3), s. 331–343.
- Denzin Norman K. (2009b), *Qualitative Inquiry Under Fire: Toward a New Paradigm Dialogue*, Walnut Creek: Left Coast Press.
- Denzin Norman K. (2017), *Critical Qualitative Inquiry*, „Qualitative Inquiry”, vol. 23(1), s. 8–16, <https://doi.org/10.1177/1077800416681864>
- Denzin Norman K. (2018a), *Performance Autoethnography. Critical Pedagogy and the Politics of Culture*, London–New York: Routledge.
- Denzin Norman K. (2018b), *Constructing New Critical Inquiry through Performance Autoethnography*, „International Review of Qualitative Research”, vol. 11(1), s. 51–56, <https://doi.org/10.1525/irqr.2018.11.1.51>
- Denzin Norman K., Lincoln Yvonna S. (2009), *Wprowadzenie. Dziedzina i praktyka badań jakościowych*, przełożył Krzysztof Podemski, [w:] Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, t. 1, przełożyli Krzysztof Podemski i in., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19–76.
- Dolata Roman (b.r.), *Metodologia badań społecznych. Wykłady I–II [skrypt dla studentów pedagogiki Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego]*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski.

- Ellis Carolyn (2004), *The Ethnographic I: A Methodological Novel about Autoethnography*, Walnut Creek: AltaMira Press.
- Geertz Clifford (1973), *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, New York: Basic Books.
- Gergen Kenneth J., Gergen Mary M. (2014), *Mischief, Mystery, and Moments That Matter: Vistas of Performative Inquiry*, „Qualitative Inquiry”, vol. 20(2), s. 213–221, <https://doi.org/10.1177/1077800413519074>
- Gurevitch Zali (2000), *The Serious Play of Writing*, „Qualitative Inquiry”, vol. 6(1), s. 3–7, <https://doi.org/10.1177/107780040000600101>
- Gurevitch Zali (2002), *Writing Through: The Poetics of Transfiguration*, „Cultural Studies ↔ Critical Methodologies”, vol. 2(3), s. 403–413, <https://doi.org/10.1177/153270860200200310>
- Hammersley Martyn (2008), *Questioning Qualitative Inquiry: Critical Essays*, Los Angeles: Sage.
- Hammersley Martyn, Traianou Anna (2012), *Ethics in Qualitative Research. Controversies and Context*, Los Angeles: Sage.
- Jackson Alecia Youngblood (2017), *Thinking Without Method*, „Qualitative Inquiry”, vol. 23(9), s. 666–674, <https://doi.org/10.1177/1077800417725355>
- Jeanes Emma (2017), *Are we ethical? Approaches to ethics in management and organization research*, „Organization”, vol. 24(2), s. 174–197, <https://doi.org/10.1177/1350508416656930>
- Kacperczyk Anna (2020), *Autoetnograficzna inicjacja*, [w:] Marcin Kafar, Anna Kacperczyk (red.), *Autoetnograficzne „zblizenia” i „oddalenia”. O autoetnografii w Polsce*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 43–78.
- Kostera Monika (red.) (2022), *How to Write Differently: A Quest for Meaningful Academic Writing*, Cheltenham–Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Kvale Steinar (2013), *Prowadzenie wywiadów*, przełożyła Agata Dziuban, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lada Tomasz (2022), *Zagrani na śmierć. Mroczne ścieżki polskiego undergroundu*, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
- Leavy Patricia (2018), *Metoda spotyka sztukę. Praktyki badawcze oparte na sztuce*, przełożyły Katarzyna Stanisław i Justyna Kucharska, Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Leder Andrzej (2023), *Ekonomia to stan umysłu. Ćwiczenia z semantyki języków ekonomicznych*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Lincoln Yvonna S. (2009), *Komisje etyczne i konserwatyzm metodologiczny. Wyzwania dla i ze strony paradygmatu fenomenologicznego*, [w:] Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, t. 1, przełożyli Krzysztof Podemski i in., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 245–268.
- Łobocki Mieczysław (2000), *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Łobocki Mieczysław (2006), *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Malewski Mieczysław (2017a), *Badania jakościowe w metodologicznej pułapce scjentyzmu*, „Człowiek – Teraźniejszość – Edukacja”, t. 20(2), s. 129–136.

Malewski Mieczysław (2017b), *Badania jakościowe w naukach społecznych. O potrzebie metodologicznej wyobraźni*, „Człowiek – Teraźniejszość – Edukacja”, t. 20(4), s. 105–120.

Mandalaki Emmanouela, Pérezts Mar (2022), *It takes two to tango: Theorizing inter-corporeality through nakedness and eros in researching and writing organizations*, „Organization”, vol. 29(4), s. 596–618, <https://doi.org/10.1177/1350508420956321>

Mandalaki Emmanouela, Pérezts Mar (2023), *Abjection overruled! Time to dismantle sexist cyber bullying in academia*, „Organization”, vol. 30(1), s. 168–180, <https://doi.org/10.1177/13505084211041711>

McNeil Legs, McCain Gillian (2018), *Please kill me. Punkowa historia punka*, przełożył Andrzej Wojtasik, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

Melosik Zbyszko (2009), *Teoria i wiedza we współczesnych naukach społecznych – walka dyskursów*, [w:] Zbigniew Drozdowicz, Zbyszko Melosik, Sławomir Sztajer (red.), *O racjonalności w nauce i w życiu społecznym*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s. 87–106.

Pałka Stanisław (2006a), *Metodologia, badania, praktyka pedagogiczna*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Pałka Stanisław (2006b), *Humanistyczne podejście w badaniach pedagogicznych i praktyce pedagogicznej*, [w:] Dariusz Kubinowski, Marian Nowak (red.), *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, s. 75–81.

Pałka Stanisław (2024), *Opisywanie pedagogiczne i edukacyjne*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Pelias Ronald J. (2005), *Performative Writing as Scholarship: An Apology, an Argument, an Anecdote*, „Cultural Studies ↔ Critical Methodologies”, vol. 5(4), s. 415–424, <https://doi.org/10.1177/1532708605279694>

Pilch Tadeusz, Bauman Teresa (2001), *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

Porter Theodore M. (2001), *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life*, Princeton: Princeton University Press.

Pryszmont Martyna (2020), *Metodologia jako sztuka wyjścia. Podejście badawcze i praktyki edukacyjne w andragogicznych studiach nad macierzyństwem*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.

„Przegląd Socjologii Jakościowej” (2025), *Informacje dla Autorów*, https://www.qualitativesociologyreview.org/PL/authors_pl.php (dostęp: 9.09.2025).

Pullen Alison, Rhodes Carl (2008), *Dirty writing*, „Culture and Organization”, vol. 14(3), s. 241–259, <https://doi.org/10.1080/14759550802270684>

Richardson Laurel (2002), *Writing Sociology*, „Cultural Studies ↔ Critical Methodologies”, vol. 2(3), s. 414–422, <https://doi.org/10.1177/153270860200200311>

Richardson Laurel, St. Pierre Elizabeth A. (2009). *Pisanie jako metoda badawcza*, [w:] Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, t. 2, przełożyli Krzysztof Podemski i in., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 457–482.

Saldaña Johnny (2006), *This Is Not a Performance Text*, „Qualitative Inquiry”, vol. 12(6), s. 1091–1098, <https://doi.org/10.1177/1077800406293239>

Saldaña Johnny (2011), *Ethnotheatre: Research from Page to Stage*, Walnut Creek: Left Coast Press.

Savage Jon (2013), *England's dreaming: Sex Pistols i punk rock*, przełożyła Marta Marciniak, Warszawa: Grupa Wydawnicza Axis Mundi.

Shea Louisa (2010), *The Cynic Enlightenment. Diogenes in the Salon*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Siekiera (2008), *Idzie wojna*, [w:] *Na Wszystkich Frontach Świata* [CD, Kompilacja], Manufaktura Legenda Records – W Moich Oczach – Metal Mind Productions.

Siwak Wojciech (1993), *Estetyka rocka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.

Speedy Jane (2005), *Writing as Inquiry: some ideas, practices, opportunities and constraints*, „Counselling and Psychotherapy Research”, vol. 5(1), s. 63–64, <https://doi.org/10.1080/14733140512331343930>

Spry Tami (2011), *Body, paper, stage: Writing and performing autoethnography*, Walnut Creek: Left Coast Press.

St. Pierre Elizabeth A. (1997), *Circling the Text: Nomadic Writing Practices*, „Qualitative Inquiry”, vol. 3(4), s. 403–417, <https://doi.org/10.1177/107780049700300403>

St. Pierre Elizabeth A. (2014), *A Brief and Personal History of Post Qualitative Research. Toward “Post Inquiry”*, „Journal of Curriculum Theorizing”, vol. 30(2), s. 2–19, <https://doi.org/10.63997/jct.v30i2.521>

St. Pierre Elizabeth A. (2021), *Post Qualitative Inquiry, the Refusal of Method, and the Risk of the New*, „Qualitative Inquiry”, vol. 27(1), s. 3–9, <https://doi.org/10.1177/1077800419863005>

Szpunar Magdalena (2019), *Kwantyfikacja rzeczywistości. O nieznośnym imperatywie policzalności wszystkiego*, „Zeszyty Prasoznawcze”, t. 9, nr 3(239), s. 95–104, <https://doi.org/10.4467/22996362PZ.19.041.10743>

Szwabowski Oskar (2022), *“Shame on You!”: An Autoethnography Poem About Being an Autoethnographer Who Writes Autoethnographic Poems*, „Qualitative Inquiry”, vol. 8(3–4), s. 378–380, <https://doi.org/10.1177/10778004211039161>

Szwabowski Oskar (2023), *An Introduction to Responding Autoethnography*, „Qualitative Inquiry”, vol. 29(10), s. 1075–1084, <https://doi.org/10.1177/10778004231155878>

Szwabowski Oskar, Zańko Piotr (2025), *Punk as a method of qualitative inquiry: Pogo-bricoleur and dirty research practice*, „Research in Education”, <https://doi.org/10.1177/00345237251323771>

Szwabowski Oskar, Zańko Piotr, Mackenzie Dorota (2025), *We supervise ourselves: Collective autoethnography of (Wo)Men of Points*, „Organization”, <https://doi.org/10.1177/13505084251349920>

Śliwerski Bogusław (2021), *Wprowadzenie do teorii krytykoznawstwa. Krytyka naukowa (nie tylko) w pedagogice*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Śliwerski Bogusław (2025), *O alternatywnych metodach badań społecznych*, <https://sliwerski-pedagog.blogspot.com/2025/08/o-alternatywnych-metodach-badan.html> (dostęp: 1.09.2025).

Śmierć Kliniczna (1983), *Nasza Edukacja*, [w:] *Nasza Edukacja/Nienormalny Świat* [Singiel], Tonpress.

Śmierć Kliniczna (1984), *ASP*, [w:] *ASP/Jestem Ziarnkiem Piasku* [Singiel], Tonpress.

Temam Eric C., Saldaña Johnny (2019), *“Stop Thinking Like a and Social Scientist Start Thinking Like an Artist”*. *The Research-Based Aesthetic Product*, „International Review of Qualitative Research”, vol. 12(4), s. 453–475, <https://doi.org/10.1525/irqr.2019.12.4.453>

The Analogs (200), *Stała kontrola*, [w:] *Taniec Cieni* [CD], Jimmy Jazz Records.

Tullis Jillian A. (2013), *Self and Others. Ethics in Autoethnographic Research*, [w:] Stacy Holman Jones, Tony E. Adams, Carolyn Ellis (red.), *Handbook of Autoethnography*, Walnut Creek: Left Coast Press, s. 244–261.

Urbaniak-Zajac Danuta, Kos Ewa (2013), *Badania jakościowe w pedagogice*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Cytowanie

Oskar Szwabowski, Piotr Zańko (2026), *Wywrotowa lekcja metodologii – punkowy musical pogo-krytyczny*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. XXII, nr 1, s. 80–101, <https://doi.org/10.18778/1733-8069.22.1.05>

A Subversive Lesson in Methodology: A Punk Pogo-Critical Musical

Abstract: This article is an experimental form of critique of the dominant (neo)positivist tendency inherent in Polish pedagogical research methodology, but it can also refer to other disciplines within the field of social sciences, e.g. sociology or economy. Referring to the esthetics of punk and arts-based research, we present critique in the spirit of postmodernism. We trigger emotions and arouse emotions. We trigger bodies bound by methodological procedures. We free the imagination. We want to unleash a war of paradigms in pedagogical research, because only this can bring about the revolution that is blocked by “classical” methodological books.

Keywords: social research methodology, pedagogy, qualitative inquiry, punk, arts-based research, teaching methodology